

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

«Ա.Ա.Ա. ԵՍ ՁԵՋԻ ՄԵԾՈՒՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԵՏԻՍ ԿՈՒՏԱՄ» : ՂՈՒԿ. Բ. 10

ՀԱՏՈՐ 25

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. ՄԱՅԻՍ 15, 1872.

ԹԻԻ 20

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյ կառավարութիւնը : — Գործաւորաց ընկերութիւն : — Առողջապահական : — Յովհաննէս Է. ֆէնտի Միտասեանի ուղերձը : — «Երանի անոր որ աղքատին հոգ կը տանի. նեղութեան օրը Տէրը պիտի փրկէ զանիկայ» : — Երկու կծծի եղբայրներ : — Խուլ և համրներու դաստիարակութիւնը : — Մարտ ամիսը միտ պիտի ուտէ : — Բաղնիչէն նստակ մը : — Բազմաբան լուրեր : — Մտնուցում : — Շուկայի զիններ :

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եկեղեցւոյ պաշտօնէից վրայ բաւական երկար խօսեցանք, հիմա դանք ցուցնելու անոր կառավարութիւնը գործադրելու եղանակին նկատմամբ Սուրբ Գրոց պատուէրները : Արդէն յիշուեցաւ թէ ոչ անհատ անձանց ոչ ալ դաս մը մարդոց արածութիւն արուած էր եկեղեցւոյ մէջ բացարձակ կամ միապետական իշխանութիւն մը վարելու : Սակայն ասկէ չհասկցուի թէ ամենին իշխանութիւն մը չկար, և թէ իւրաքանչիւր օր արտօնութիւն ունէր գործելու ինչպէս որ իրեն հաճոյ կը թուէր. քանզի այսպիսի արտօնութիւն մը անտարակոյս եկեղեցւոյ մէջ անկարգութեան և խառնակութեան պատճառ պիտի ըլլար : Ամէն բան վայելութեամբ և կարգաւ թող ըլլայ, կ'ըսէ Առաքեալը (Ա. Կորնթ. ԺԴ. 40), «Բանդի Աստուած խռովութեան Աստուած չէ, հասցա խաղաղութեան... բոլոր եկեղեցիներուն մէջը» (Անդ. 33) : Դարձեալ Քրիստոնէից խրատ կը տրուի իրենց առաջ նորդներուն մօտիկ ընել և անոնց հնազանդ կենալ (Եբր. ԺԳ. 17) : Յայտնի է թէ այս վերջին խօսքը եկեղեցական պաշտօնէից նկատմամբ է, ոչ թէ քաղաքային պաշտօնատարաց, քանզի անմիջապէս ետքը կ'ըսուի, «Անոնք ձեր հոգիներուն համար կը հրակեն : Ասիկա արդարեւ հոգեւոր առաջ-

նորդաց համար միայն կրնայ ըսուիլ : Բայց այս հոգեւոր առաջնորդներն ինչ կերպով հսկողութիւն կամ վերակացութիւն պիտի ընէին եկեղեցիներուն : Պետրոս Առաքեալ կը ցուցնէ այս կերպն ըսելով, «Ձէ թէ վիճակներու վրայ տիրելով, հասցա հօտին օրինակ ըլլալով» (Ա. Պետր. Ե. 3) : Ուրեմն հոգեւոր պաշտօնէից վերակացութիւնը կ'ըլլար բարի վարուց և բարի օրինակի տղեցութեամբ մանաւանդ քան տիրելով իշխանաբար : Արդարեւ, ինչպէս յառաջ յիշուեցաւ, երիցունք կամ եպիսկոպոսունք և օարկաւագունք, իրենց կացութեանը և պաշտօնին պատճառաւ, մասնաւոր աղեցութիւն և պատասխանատուութիւն ունէին եկեղեցւոյ գործերը մատակարարելու մասին, բայց այն գործերուն մէջ առաջին կամ գլխաւոր իշխանութիւնը կը վերաբերէր բուն իսկ եկեղեցւոյ, այսինքն՝ անոր բոլոր անդամներուն միահամուռ : Եկեղեցւոյ անդամոց խնամ կամ հոգ տարուելու նշանակամբ եղած առաքելական պատուէրները՝ բոլոր եղբայրներուն միանգամայն ուղղուած են : Թեոսաղոնիկէի եկեղեցւոյն անդամներուն Պօղոս Առաքեալ կը գրէ (Ա. Թես. Ե. 14). «Ձեզի կ'աղաչենք եղբայրներ՝ անկարգ վարմունք ունեցողները խրատեցէք» և այլն : Նմանապէս բոլոր եղբայրներուն ուղղուած է նոյն Առաքելոյն Կորնթոսի եկեղեցւոյն տուած պատուէրը թէ ինչ եղանակաւ պէտք էր վարուիլ անոնց դէմ որոնք հրապարակաւ դայթակղական ընթացքի մէջ կը գտնուէին (Ա. Կորնթ. Ե. 1—13) : Այս եկեղեցական գործոց վարչութիւնը նոյն իսկ եկեղեցւոյն ձեռքն էր. բայց և այնպէս եկեղեցւոյն անդամներէն կը պահանջուէր իրենց պաշտօնեանե-

րուն կարծիքն ու խորհուրդը մեծապէս յարգել. մանաւանդ երիտասարդ եղբայրները պարտական էին երիցանց կարծիքները և խրատները հլու թեամբ մօտիկ ընել և անոնց հնազանդիլ : «Դուք երիտասարդներ», կ'ըսէ Պետրոս Առաքեալ (Ա. Պետր. Ե. 3) «հնազանդ եղիք ծերերուն, և ամէնքդ իրարու հնազանդ ըլլալով խոնարհութիւն հաղէք» :

Միով բանիւ, եկեղեցւոյ կառավարութիւնը բոլորովին հեռի էր մէկ կողմանէ քաղաքային իշխանութեանց շատ անգամ գործածած տիրապետական սկզբունքէն, և միւս կողմանէ՝ անկանոն ժողովուրդի մը անկարգ և խռովակից ընթացքէն : Ինչ որ պիտի գործուէր՝ կարգաւ և կանոնով գործուելու էր, խորհրդակցութեամբ և մանաւանդ մեծ զգուշութեամբ միտ դնելով պատուիրանաց «Եկեղեցւոյ Գլխոյն» և Մեծ Հովուապետին՝ Յիսուս Քրիստոսի, որուն կամքը գերագոյն կանոն էր թէ հովիւներուն, այն է երիցանց և եպիսկոպոսաց, և թէ հօտին, այսինքն եկեղեցւոյ ուրիշ անդամներուն :

ԳՈՐԾԱԽՈՐՄՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Անգղիոյ գործաւորներն, արդէն յիշուած գործակից ընկերութիւնները հաստատելէն զատ, գործակցութեան ուրիշ կերպեր ալ ձեռք առած են իրենց վարձատրութիւնն աւելցնել տալու, և երբ հիւանդութեան կամ գործի պակասութեան պատճառաւ անգործ և անդարման կը մնան, իրարու օգնելու : Անցեալ տարի մեքենաներ չլինող Անգղիացի գործաւորք միաբանութեամբ յայտնելով իրենց խնդրուածքը և անոր պատճառները, գործատանց տէրերը հաճեցուցին օրըստօ-

բական գործերու ժամերը նուազեցնելու : Առաջ այս գործաւորը օրը տասը ժամ կը գործէին , յետոյ այս թիւն իննի իջաւ : Առանձին գործաւորի մը ջանքն անտարակոյս բաւական չէր այսպիսի փոփոխութիւն մը ընել տալու , բայց 9 հազարի չափ գործաւորներու մեծ բազմութեան մը միացեալ ձայնը կարող եղաւ բաղձացեալ արգիւնքը յառաջ բերել : Այս տարի ալ երկրագործութեան մէջ աշխատող գործաւորք , Անգղիոյ մէկ մասին մէջ , միաբանութեամբ կը պահանջեն իրենց աւուրչէքին աւելնալու ասոնք մինչև ցարդ օրը իբր 12 շուրուշ կ'առնէին , հիմա 15 շուրուշ կը պահանջեն , և շատ հաւանական է թէ ասոնք ալ պիտի յաջողին :

Անգղիոյ գործաւորաց ընկերութիւններուն նկատմամբ այս անգամ և ասկէ առաջ գրուած յօդուածներէն Աւետարեւրի ընթերցողք կրնան սա խրատը սորվիլ , թէ որչափ մեծ է միաբանութեան զօրութիւնը , այսինքն՝ որևիցէ բաղձացեալ վախճանի մը հասնելու համար բազմաց միաբան և միակամ գործակցութիւնը : Արդարև Տաճկաստանի գործաւորները չեն կրնար ճիշդ այն բաներն ընել ինչ որ Անգղիոյ մէջ գործաւորք ըրած են . բայց կրնան անոնց օրինակէն սորվիլ իրենց ջանքերը միացնել , երբ օգտակար արգիւնք մը ձեռք բերելու կը փափաքին : Զորօրինակ՝ հողագործք կրնան միաբան գործածելու համար երկրագործական լաւագոյն գործիքներ կամ ընտիր սերմ ձեռք բերելու նպատակաւ իրենց մէջ ընկերութիւններ կազմել , Արուեստաւորներն ալ կրնան միանալ նոյնպէս իրենց արուեստին յարմար լաւագոյն գործիքներ կամ մեքենաներ բերել տալու : Բայց պէտք է գիտնալ միշտ որ այսպիսի ջանքեր յաջողցնելու համար առաջին աստիճանի կարևոր է որ ընկերութեան դիտած նպատակն ի գործ դնելու համար ընտրուած անձինք կատարեալ վստահութեան արժանի ըլլան , այսինքն՝ բարի և հաւատարիմ մարդիկ ըլլան , և թէ նպատակն իրօք շահաւոր , գործածուած միջոցներն ալ օրինաւոր ըլլան : Գործաւորաց օգտին համար ա-

ռաջարկուած շատ նպատակներ երեւակայական և խաբէական են , քիչ աշխատութեան փոխարէն մեծ շահ կը խոստացուի , ուստի և չի յաջողուիր : Բայց երբ մարդիկ իրօք գործադրելի , կարևոր և արդար նպատակի մը համար միաբանելով , այն նպատակին հասնելու համար ալ օրինաւոր միջոցներ կը գործածեն , անտարակոյս կը յաջողին : Ուղիղ միջոցներով բարի և օրինաւոր նպատակի մը հասնելու համար եղած միաբան ջանքեր այնպիսի մեծ զօրութիւն ունին որ , կոտնուի կամ անագան , կը յաղթեն ամէն արգելք և դժուարութիւն , որչափ և մեծ ըլլան ասոնք : Անգղիոյ հարուստ գրամատէրները կամ գործատէրներն ի սկզբան ամենեւին կամք չունէին իրենց գործաւորներուն կամացը դիջանելով անոնց գործելու ժամերը նուազեցնել և կամ թռչակները կամ աւուրչէքները բարձրացնել , բայց գործաւորք հանդարտութեամբ ցուցնելով թէ որչափ նուազ էր իրենց առած վարձքը դրամատէրներուն ըրած շահուն հետ բազդատութեամբ , և ուրիշ բանաւոր փաստեր յառաջ բերելով , ի վախճանի յաջողեցան , և իրենց դատը պաշտպանելու մէջ անոնց ծանր և կանոնաւոր վարմունքն՝ ամէն աստիճանի մարդոց յարգանքն ու համակրութիւնը վասակեցաւ անոնց ի նպաստ :

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

Թէպէտ չենք կրնար ըսել թէ մարդ մը առանց բարեպաշտութեան չի կրնար ապրիլ կամ առողջութիւնը վայելել , բայց Աստուած պաշտութեան մեր առողջութեանը հետ ունեցած առնչութիւնը չի կրնար ուրացուիլ :

Մարդս մարմինէ և հոգիէ բաղկացեալ արարած մ'է , և թէ որ ասոնց կարողութիւններուն ու գործարաններուն բնական գործողութիւնները խանգարուին , մարդը այլ և այլ ակտերու ենթակայ կ'ըլլայ : Բժշկականութիւնը խնամատարութիւն կըրնայ ընել մարմնոյն կարողութիւնները առողջ վիճակի մէջ պահելու , կամ , թէ որ վնասուին զանոնք դարմանելու , բայց թէ որ մեր հոգւոյն կարողութիւն-

թիւնները վնասուին , բժիշկները կամ որ և իցէ տեսակ գիտութիւն մը շատ անգամ ձեռնհաս չէ զանի բժշկելու : Մարին կարողութեանց , զորօրինակ՝ երևակայութեան , տրամախոհութեան , յիշողութեան և զանազան բաղձանաց ու կիրքերուն բնական գործողութեանցը խանգարուելով մարդուս այլ և այլ խելագարութեանց ենթակայ ըլլալը ամենուն ծանօթ է : Բժշկականութիւնը երբեմն կրնայ դարման մատուցանել երբ մարդուն միտքը այսպիսի խանգարմանց ենթակայ կ'ըլլայ , բայց անոնց յառաջ գալը բնաւ չի կրնար արգիլել : Սակայն կըրնանք օրինակով ցույցնել թէ ճշմարիտ բարեպաշտութիւնը շատ զօրութիւն ունի թէ մտաւոր և թէ մարմնաւոր ակտերուն յառաջ գալը արգիլելու և զանոնք բժշկելու երբ կը պատահին :

Զորօրինակ , չքաւորութեան և ուրիշ արկածներու պատճառաւ մարդոց ենթակայ եղած հոգերը խիստ վնասակար թշնամիներ են մեր առողջութեանը : Հոգ ընելով ոմանց կաթուածի հանդիպմամբ յանկարծական մեռնիլ , խելագարուիլ , և այսպիսի հոգերը մարդուս ներսի դին կըծող որդերու նման ըլլալով մարմնոյն մաշելով կանուխ դերեզման իջնելը շատ անգամ կը պատահին : Բժշկականութիւնը բան մը չի կրնար ընել աս վնասակար հոգերու դէմ , և որ և իցէ գիտութիւն մը չի կրնար զանոնք հալածել , և Զեր ամէն հոգը անոր ձգեցէք , վասն զի անկաձեղի համար կը հոգայ * ըսելով անոնց դէմ միայն Սուրբ Գիւրգը դարման մատուցանելով խեղճ հոգացողն ու տառապեալը կը մխիթարէ և անոր առողջութիւնը կը վերադարձնէ :

Յիշեալ հոգերը միայն օրինակի համար յառաջ բերինք ճշմարիտ բարեպաշտութեան մեր առողջութեանը հետ ունեցած վերաբերութիւնը ցուցունելու մասք : Թէոր Աւետարեւրին անձկութիւնը ներէր ուրիշ օրինակներ ալ կրնայինք բերել : Մեր առողջութեանը վրայ բարեպաշտութեան ունեցած ազդեցութիւնը ցույցնելու համար մեր յառաջ բերած օրինակն ալ բաւական է :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԷՖԷՆՏԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

ՈՒՂԵՐՁԸ

Բէրայի Հայերէն ատենախօսութեանց տառաջին շրջանի գոյուելուն առթիւ, իւր սրահը այն նպատակին համար նուիրող Յովհաննէս Էֆէնտի Մինասեանի եղած շնորհակալութեան ի պատասխան յիշեալ էֆէնտին հետեւեալ ուղերձն ըրած է, զոր Աւետարանի 18 թուով խոստացած էինք հրատարակել:

Նախագահ Էֆէնտի:

Սոյն ազգօգուտ ձեռնարկութիւնը յառաջ տանելու համար այս տանը սրահը բանալով՝ մեր ըրած հիւրընկալութեանը նկատմամբ զանազան առթիւ, և հիմա ալ, առ մեզ եղած շնորհակալութեանց փոխադարձաբար կը փափաքեմ ես ալ մեր ընտանեաց կողմանէ իմ անկեղծ շնորհակալութիւնս յայտնել առ Ձեզ, որ մարդասիրաբար բարեհաճեցաք նախագահել ասանկ գովելի հանդիսի մը:

Ստուածային առատ ողորմութեան մեզ պարգեւած այն ընտանեկան վիճակն ու միութարութիւնք, որոնցմով այս հիւրընկալութեան փոքր ծառայութիւնն ընելու ձեռնհաս գլխունուած և առաւել քան զարժանն գովութիւններ ընդունելու պատիւն վայելած եմ ի փոխարէն, պարծանօք կը փափաքեմ յիշել հոս թէ նոյնը մեծապատիւ Սարգիս Մ. Մինասեան էֆէնտիի պարտական եմք, որուն եղբայրական կարեկցութիւնն ու սէրը ի պատանեկութենէ վայելելու բարեբաղդութեանն արժանացած լինելով, երախտապարտ կը գտնուիմք իրեն, որ և ինքը շատերուն քաջածանօթ է իւր բարեսէր եւ առատաձեռն բնաւորութեան աստուածատուր ձրիւքը:

Մեր հիւրընկալութիւնը արդարեւ փոքր կը համարեմք մեծարոյ ատենախօսից յանձնառած արդիւնալից աշխատանացը հետ բաղդատելով, որոնց ամէն մէկուն ալ մեծ ակնածութեամբ խորին շնորհակալութիւն կը մատուցանեմք, որ վեհանձնաբար յանձն առին խիստ օգտակար եւ իմաստալից ճառեր խօսելով մեր հիւրընկալութիւնը պսակել:

Ձմռանամ յիշել նաեւ ան մեծապատիւ եւ ազատամիտ լրագրագետք որոնք անձանձիր մարդասիրութեամբ միջոց եղան մեր այս ազգօգուտ ձեռնարկութեան լուրը հասարակութեան հաղորդելով անոնց վրայ պէտք եղած տեղեկութիւնները տալու, և որոնց ալ այս առթիւ իմ պարտուպատշաճ շնորհակալութիւնս յայտնել կը փութամ:

Գալով մեծարոյ հանդիսականաց՝ որոց ալ ոչինչ նուազ կը փութամ իմ անկեղծ շնորհակալութիւնս և յարգանքս մատուցանել իրաւ որ շատ քաջալերուած եմ սրահը միշտ լցուած տեսնելով: Այո, մեծ է քաջալերութիւնս երբ կը դիտեմք թէ հոս ոչ միայն Բերա բնակողներ, հապա Պօլսոյ զանազան հեռաւոր կողմերէ ուսումնասէր ազգայինք փութացեր են իմաստալից ճառեր մտիկ ընելու, փութացեր են իրենց ներկայութեամբը աղէկը և գովելին քաջալերելու, փութացեր են իրենց ազնիւ զգացմանց ճաշակը յագեցնելու, փութացեր են, կըսեմ, վկայելու թէ իրենք կը յարգեն ան ամէն ընթացք որ ազգին յառաջադիմութեանը կը ծառայեն, եւ թէ պատրաստ են իրենք ալ ջանակից ըլլալ որ և է օգտակար ձեռնարկութեանց:

Քաջալերուեցէք ուրեմն և դուք, ով իմաստուն ատենախօսք, քանզի ձեր իմաստալից ատենախօսութեանց մեծ հաճութեամբ ունկնդրութիւն ընողներ կան հոս, այո, ձեր և ձեր խօսածներուն յարգը ճանչցողներ կան հոս, որոնք տարակոյս չունիմք թէ անհամբերութեամբ պիտի սպասեն մինչեւ երկրորդ շրջանը, նորէն ծափահարութեամբ զձեզ ողջունելու:

Քաջալերուած եմ նաեւ երբոր կը դիտեմք թէ զանազան թաղերու մէջ մեծարոյ համագգայինք այս բարի օրինակին հետեւելով ուսումնական դասախօսութեանց բեմեր կը հաստատեն, ինչպէս է Պալատու լսարանը, և քաջալերուած եմ որ նոքա եւս մեր դասախօսութեանց քաղաքացիներուն լրագրաց միջոցաւ իւրոյն ընծայուիլ տեսնելով, նոյնը օգտակար ճանչնալին յայտնած եւ ըստ այնմ նոյն բարի օրինակին հետեւած իսկ են: (և

որքան փափաքելի պիտի ըլլայ որ շատնան այսպիսի լսարանները, որպէս զի ատենախօսութեանց քաղաքացիներով, այո, ատանկ օգտակար նիւթերով լեցուն մեր ազգային թերթերը, անոնց մէջէն անօգուտ վէճերն ու կըռիւնները արտաքսուելով:)

Ճշմարիտ է և անուրանալի թէ ազգը օրէ օր աւելի կը կենդանանայ ու գործունէութեան կըսկսի, ուստի փափաքելին այն է որ դէպ ի լաւն առաջնորդուի նա. ուրեմն մեծ և հաւոր պատասխանատուութիւն մը կը մնայ ուսումնական համագգայնոց վրայ, քանզի նոքա պիտի լինին ամէն բանի մէջ օրինակ ան խեղճ ազգայնոց որոնք տգիտութեան խաւարին մէջ թշուառութենէ ի թշուառութիւն կը թաւալին:

Ուրեմն, ով ուսումնական Հայեր, ջանացէք ձեր լոյսը տարածել անանկ միջոցներով որ կարելի ըլլայ այն թըռուառ խեղճերը իրենց դահալիժական դիրքէն փրկել: Հայաստանի աւերակաց վրայ ողբալն օգուտ չըներ. հէք Հայաստանի բնակիչք արդէն կ'ողբան անոնց վրայ: Կեցցէ Հայաստան, աղաղակներն օգուտ չըներ. նա արդէն կը կենայ և պիտի մնայ մինչեւ ի կատարած աշխարհի, իսող և ի արտմուծիւն Հայ սրտերու, եթէ թողուի իր արդի վիճակին մէջ. այլ մենք օգնութեան ձեռք պէտք է կառկառենք դէպ ի մեր խեղճ արեւակիցս: Այլած տանը փլատակաց վրայ լալը և անոր վաղեմի շքեղութեանը վրայ պանծալը օգուտ չըներ. եկէք միաբանութեամբ մէկդի վերցնենք փլատակներն և անոր տեղը աւելի շքեղն ու աւելի պանծալին պիտի կանգնենք:

Միշտ կ'անիծուին այն թշնամիք որ մեր հին Հայաստանը քանդեցին, կործանեցին ու զմեզ հողի վրայ նստուցին. զգուշացէք Հայեր, այսօր ուրիշ խիստ վտանգաւոր թշնամի մը կը պահենք մեր ծոցը որ մեր ազգային երջանկութեանն ու մինչեւ անգամ դուցէ գոյութեանն ալ մահ կ'սպառնայ, այն է տգիտութիւնը. ուրեմն, օն ընդդէմ թշնամոյն, մեր բոլոր միաբան ջանքերը դէպ հոն ուղղուին:

կրթեցէ՛ք զազգը, ո՛վ դուք ուսումնական Հայեր որ կարող էք, գիտնալով թէ անոնք որ աշխարհիս վրայ բարիք ընելու փափաքը ունին՝ ինչպէս ըսաւ իմ խիստ մտերիմ բարեկամներէս մէկը, զոր շատ կը յարգեմ և որ մեր առաջին ատենախօսն եղաւ, «ամենէն զօրաւոր պաշտպանը ունին որ է Աստուած»։ Ամէն անձնական շահեր զոհուին ազգային դատարարակութեան համար, և այն ատեն ազգը իր պանծալի վիճակը պիտի զգենու։

Սակայն չի մոռնանք յիշելու թէ «Սկիզբն իմաստութեան երկիւղ Տեառն է»։ Ուստի ուսմանց և արհեստից հետ թող ճշմարտութեան գիտութիւնն ալ ծաւալի մեր մէջը, որուն համար Աստուածորդին զոհ եղաւ։ Այո՛, մինչև որ բարձր բարոյական սկզբունքներ, ճշմարիտ Աստուածապաշտութիւն և ջերմեռանդ ու առաքինի վարք և սովորութիւններ չծաւալին մեր ընտանեկան շրջաններուն մէջ, մինչև որ Հայկազն երիտասարդք, մանկտիք Աւետարանին պարզ ճշմարտութեան գիտութիւնովը չդաստիարակուին, մեր ազգին համար յաջող և երջանիկ ապագայ մը չենք կրնար ակնկալել։

Հայեր, մի կարծէք որ ըսածներս անտեղի և անպատշաճ են, և մի խորհիք թէ ես ձեզի կրօնք կը քարոզեմ։ ոչ, այլ իմ հայրենասիրական եռանդս զիս կը ստիպէ և կը փափաքիմ որ մենք մեր Նախահարց օրինակին հետեւինք, այո՛, նոքա անփոյթ չէին իրենց կրօնքին, և կը տեսնենք որ իրենց առաքինութեանց և զոհերուն արձանագրութեամբը ժայռերու վրայ անանկ փորագրութիւններ ըրեր են զորս դաւեր չեն կրցեր ջնջել։

Մենք կը պարծենանք Վարդանայ և ուրիշ Հայկազանց քաջութիւններովը որոնք վասն ճշմարտութեան նահատակեցան։ Ուրեմն ես ճշմարիտ հայրենասէր չեմ համարիմ զանոնք որք թէպէտ «Կեցցէ Հայաստան» կ'աղաղակեն, բայց կրօնի անփոյթ են։ Ի զուր են անոնց ջանքերը որոնք կը կարծեն թէ լոկ գիտութիւնք և արհեստք մեր ազգը պիտի բարձրացնեն։

ոչ, «Հոգին է կենդանարար, մարմին ինչ ոչ օգնէ»։

Հայեր, օտար ազգաց անկրօնութենէն փախէք, և մի հետեւիք անանկ օտար ժողովուրդի մը օրինակին որ մինչև անգամ տասնեութերորդ դարուն վերջերը յեղափոխութեան ժամանակ ազգային ընդհանուր ժողովի մը մէջ — սոսկալով կ'ըսեմ — յանդիմանած է վճռել թէ «ոչ գոյ Աստուած»։

Հայեր, մեր հայրերը վասն կրօնի և ճշմարտութեան արիւն թափած են։ Նոյն հոգին թող մեր վրայ ալ տիրէ ու մենք մեր զաւկները Աստուծոյ վախին և գիտութեանը մէջ մեծցնենք, որով իրենք աւելի մեծ յառաջադիմութիւն պիտի ընեն ուսմանց և գիտութեանց մէջ։ Այո՛, աւելի ուշիմ, նրբամիտ և վեհ պիտի ըլլան անոնք և լուսաւոր տեսութիւն ունենալով առաւել ևս պիտի փայլին և իրենց առաքինի վարքովը աշխարհիս ամենէն իմաստուն և ամենէն պանծալի ազգը պիտի կազմեն։

Հայեր, մեծ պարծանք է մեզ յիշել որ Հայերը առաջին եղան քրիստոնէութեան դարձողներուն մէջ։ Ուրեմն ջանանք, շնորհիւն Աստուծոյ, առաջին ըլլալ առաքինութեան և ճշմարիտ կրօնասիրութեան մէջ։

Ահա աս է մեր սկզբունքը և աս հիման վրայ պիտի դործենք մենք և անտարակոյս Ամենակարողը պիտի օրհնէ մեր ջանքերը, և եթէ մենք ոչ, գոնէ մեր զաւկներն ու թոռները հոս, յերկրի, պիտի վայելէն երջանիկ ապագայ մը, ու մեր անմահ հոգիները հոն, յերկինս, ուրախակից և խնդակից պիտի ըլլան Աստուծոյ հրեշտակներուն հետ մեր սիրելի ազգին երջանիկ ապագային համար։

Խօսք մ'ալ կը փափաքիմ մեր մերտերիմ բարեկամաց ուղղել, որոնք, կարծեմ, աղէկ կը յիշեն թէ ասկէ առաջ ընտանեկան հանդէսի մը մէջ խօսած ատենս մեր երիտասարդաց ոմանց դէպ ի կործանումն դիմելը գուժելով անոնց վիճակին դարման տանելու հրաւէր կը կարգայի։ Մեծարոյ բարեկամք, այսօր ալ այս օգտակար ձեռնարկութեան գոյութիւնը ա-

ւետելով ձեզ, կ'ըսեմ թէ ասիկա կըրնայ միջոցներէն մէկը ըլլալ մասամբ իւրիք բարեփոխելու նոցա վիճակը, զանոնք ապականեալ հաճոյքներէ և անկարգ ու ստորին ընկերութեան շրջաններէ ետ պահել և վեհ հաճոյց ու բարեկարգ ընկերութեան շրջաններու առաջնորդելով։

Ուրեմն ջանանք պէտք եղած միջոցները ի գործ դնել յաջորդ շրջանը — եթէ Տէրը մեզ պահէ — աւելի պայծառ, յաջող, և առաւել հաճելի ու հետաքրքրական ընելու։

Ձեմ ուզեր երկարել խօսքս, այլ միայն կ'ըսեմ թէ՛ մեր բոլոր ջանքերը պիտի պսակուին, մեր ամէն ակնկալութիւնները պիտի իրականանան, եթէ հետեւինք այն ճշմարտութեան զոր Բանն Կենաց մեզ կ'աւանդէ ըսելով, «Խնդրեցէ՛ք նախ զարքայութիւնն Աստուծոյ և զարդարութիւնն նորա և այդ ամենայն յաւելցի ձեզ»։

Աւետարանի համար։

«Երանի անոր որ աղքատին հոգ կը տանի. նեղութեան օրը Տէրը պիտի փրկէ զանկալ»։ Սաղ. ԽԱ. 1։

Այս ներշնչեալ ճշմարտութեան ստուգութեանը ինչ զարմանալի ապացուցութիւն կուտայ սա հետագայ սքանչելի պատմութիւնը որ Անգղիերէնէ թարգմանուած է։ «1840 ի Ծնունդէն քանի մը օրեր առաջ Ռուս եկեղեցական մը բնակած գիւղէն քիչ հեռաւորութիւն ունեցող տեղէ մը իւր տունը կը դառնար։ Իրիկունը արդէն կը մօտենար, եղանակն ալ այն ատիճան ցրտացած էր, որ որ և իցէ մէկու մը համար ալ նոյն ժամուն դուրս մնալը անտարակոյս վտանգաւոր էր։ Բարի մարդը մուշտակեայ վերարկու մը հագած, ձիւներու և սառույցներու վրայէն կարի արագութեամբ կը վարէր իւր հեծած բախիւրն (գըզաք) որ միայն մէկ ձիով կը քաշուէր, երբ քիչ մը յառաջ ընթացաւ գետնի վրայ բան մը տեսաւ. աւելի մօտեցաւ տեսնելու թէ ինչ էր այն. գտաւ թէ զօրքի մը մարմին էր այն որ ցրտէն սպառած ինկած կ'երևէր երեւութով բոլորովին մեռեալ։ Եկեղեցականը չէր կրնար ձգել զայն ճամբու վրայ, ուստի զա-

նիկայ և անոր հրացանը բախրիւրին մէջ գնեցելով ինքն ալ ձիուն վրայ կը հեծնէ, արագ արագ վարելով կէս ժամէն մօտակայ պանդուկը կը հասնի: Թէեւ իրեն շատ հաճելի էր ժամ առաջ իւր տունն ըլլալ բայց զինուորը միայն պանդուկապաններուն խնամոց թողել ալ չուզելով, ժամու մը չափ ալ հոն կը մնայ, հրահանգ տալով և օգնելով անոնց, որ կարելի եղած միջոցները գործածեն մարդուն առողջութեանը վերադարձին համար: Վերջապէս անոնց ամէն ջանքերը յաջողեցան. կիսասառույցը իւր զգացումներն և անդամոց շարժումներն յայտնեց: Եկեղեցականը առաջ մարդիկը վարձեր էր անոր հոգ տանելու, և ապա անոր կերակուրին համար ալ բաւական ստակ հատուցանելով բաժնուեցաւ անկէջ դէպ իւր տունն: Զինուորը շուտով կենդանութիւն առնելով, զգաց թէ քալելու կարող է, և ուստի միտքը դրաւ ճամբան շարունակել: Թէեւ պանդուկը գտնուողները ամէն միջոց գործածեցին զանի արգիլել գիշերը դուրս մնալու վտանգէն, բայց անիկայ յամառեցաւ, ըսելով թէ խիստ կարեւոր նամակներ կը տանի, ուստի հարկաւոր եղածէն աւելի յապաղել պէտք չէ: Այսպէս իւր հրացանը առած ճամբուն մէջ կը յառաջանայ, արտորալով որ շուտով եկեղեցականին բնակած գիւղն հասնի, որուն պարտական էր իւր կեանքը: Թէեւ գիշերուան ուշ ատենին եկեղեցականին գիւղն հասեր էր, բայց անոր տունը հանդիպիլը զանց չէր կրնար ընել. եթէ կարելի էր կ'ուզեր տեսնել այն բարի մարդը և ըրած երախտեաց համար իւր շնորհակալութիւնը մատուցանել: Բարեպաշտ զինուորը երբեք պիտի եկեղեցականին տունը կ'երթար տեսաւ որ այն ուշ ատենուան մէջ լոյս կար տունը. երբ առաւել մօտեցաւ բարձր ձայներ և շփոթումներ լսեց անէն, մէկէն դուռը վաղեց բայց գոցուած գտաւ, ուստի առանց դուռը բախելու բաց պատուհան մը դնաց. ներս նայելով եկեղեցականը չորս զինեալ առաջակներով պաշարուած տեսաւ, որոնք ճիշդ այն ատեն անոր ձեռքերն ու ոտքերն կապած, մեռցնելու սպառնալիք կրնէին, եթէ իւր

ստիկին ուր պահուած ըլլալը չըտէր: Զինուորը պատուհանէն անմիջապէս ներս ցատկելով հրացանը կրակեց դէպի առաջակաց մէկուն և չարաչար վիրաւորեց զայն: Միւսները թէեւ ընդդիմացան նորեկ անձին, բայց անոնց մէկն ալ իւր ստիկնովը (սիւնկիւ) անկարողացուց, մնացեալներն ալ զարհուրած տնէն դուրս ցատկեցին: Եկեղեցականը իւր յանկարծական փրկուկութեանը համար երախտագիտութեան և ապշութեան մէջ ընկղմած թողալով: Բայց այն ատեն աւելի խորունկ և երջանկաւէտ եղան իւր զգացումներն, երբ իմացաւ թէ քանի մը բռնակներ առաջ մահուանէ ազատած խեղճ զինուորը հիմա իւր փրկութեան միջոց եղած է:

Րում. Հիսար 1872 Մայիս 8

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՏՕ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Աւետարեթի համար:

ԵՐԿՈՒ ԿԾԾԻ ԵՂԱՅՈՐՆԵՐ

Երկու եղբայրներ կային, մէկը հանձարեղ արհեստաւոր եւ միւսը ճարպիկ վաճառական: Ասոնց հայրը Մաքսատան բեռնակիրներուն գլխաւորն էր, եւ տղաքը շատ կը սիրէին զանիկայ, որ թէպէտ ծերացած էր, բայց անխրաւութեամբ եւ կծուութեամբ իր որդւոցը բաւական հարձառութիւն դիպած էր: Երբոր մեռաւ, որդիքը տրտմեցան աւելի ասոր համար որ եկամուտին սկսեցաւ:

Յօրը մահուանէն ետքը երկու եղբայրները մէկտեղ եկան մտածել թէ, ինչ կրնան ընել որ չաղքատանան եւ աւելի վաստկին: Որոշեցին որ առաւել աջբացութեամբ եւ գործունէութեամբ շահին եւ վաստկածին ալ կարի խնայողութեամբ գործածեն: Արձաթագործ եղբայրը սկսաւ գիշերները բանիլ որ աւելի սպրանք շինէ, շինած սպրանքներուն մէջ շատ պղինձ կը խառնէր. աս ալ կը մտածէր որ պղինձը արծաթ կամ ոսկիի դարձնէ: Վաճառական եղբայրն ալ տեսնելով որ քաղաքին մէջ սպրանք ծախելով քիչ կը վաստկի, որոշեց գիւղերու մէջ առուտուր ընել. եղբորն ըսաւ որ գիւղացիներու յարմար պղնձախառն ապրանքներ աւելի շինէ. եւ մի եւ նոյն մեծութեամբ ու երեւոյթով բայց տարբեր ծանրութեամբ կշեռքի քարեր շինեց որ ծանրով դէն ու թեթեւով վաճառէ. եղբորն ալ կ'ըսէր, « Գիւղացիները թէ որ կրնան, մեզ չարաչար կը խաբեն. մենք ինչու խեղացի չլինինք »: Դովեցին իրա-

րու սրտչումը եւ ուխտեցին որ կամ հարուստ աղջիկներ առնեն, եւ կամ չամուսնանան մինչեւ որ աղէկ մը չհարստանան:

Հինգ տարի այսպէս չարաչար աշխատեցան եւ բաւական հարստացան. հանդերձին գծուծ եւ աղտոտ ու ուտելիքնին ալ անոնց համեմատ էր: Անոնց հետ առեւտուր ընողներուն բոլորն ալ զգուսցան անոնց խորագլխութիւններէն եւ շատ տրտունջ կրնէին անոնց ապրանքներուն համար, շատ մը կ'անխճէին եւ կըսէին « Ասոնց վատակածը սատանային բաժին պիտի ըլլայ »:

Ձմեռուան մէջ օր մը Արծաթագործը ուրիշ մը խրատուեցաւ. թէ այս ինչ բաղադրութեամբ կրնայ ոսկի շինել: Գնաց փակուեցաւ իր փոքրիկ սենեկին մէջը, շատ մը ածուխ վառեց որ բոլոր գիշեր գործէ, մինչեւ որ գիւտը գտնայ. զառիկ, մկընդեղ եւ ասոնց պէս մնասակար նիւթեր իրարու հետ խառնեց, հալեց, ծխեց մինչեւ կէս գիշեր, սակայն չկրցաւ բան մը շինել, սենեկին ապականեալ օդին պատճառաւ ճրագը ինքնիրեն մարեցաւ, ինքն ալ յոգնած եւ յուսահատ պառկեցաւ քնանալու. քիչ մը ետքը ճրագ մարող ապականեալ կաղը խափանեց արծաթագործին չնչառութիւնը եւ ժամանակաւոր բռնը մշտնջենաւոր քնոյ փոխեց: Բարեկամները առտուն զանի մեռած գտնելով եղբօրը լուր զրկեցին. եղբայրն ալ առանց ճամբու պատրաստութեան « Չկողպուովնք » ըսելով գիւղէն ճամբայ ելաւ. ճամբան իր երկու ոտքերը եւ ձեռքերը մեղուցեց. երբոր տունը հասաւ, իր լացին կէսը ելբօրը, կէսն ալ իրեն համար լացաւ, եւ քանի մը օրէն մեռաւ:

Գիւղացիներուն ըսածը թէ անոնց ստացուածքը սատանաներուն պիտի ըլլայ, չեղաւ, հասաւ հասաւ անոնց մօտ աղգականին, որ անոնց հաւուն քրօջը թողան թողին թողն էր, ան ալ քանի մը սրկաներու ընկերութեամբ քիչ ատենի մէջ փճացուց ժամանակութիւնը:

Աս ցաւալի եղելութիւնն այնպէս սրտիս աղքեց որ թելադրուեցայ հետեւեալ ողբը կարդալու:

1. Հանդերձեալին աշխատէ,
Քանիկ յիմար է աշխարհ.
Փուճ բարիքներ զանց ըրէ.
Չըմոլորիս չարաչար:
2. Չար մարդոյ մ'ընկերանար,
Նոցա ժողովը ատելի
Թող ըլլայ քեզի համար,
Բայց Արդարոց սիրելի:
3. Ո՛հ, յիմար աշխատաւոր,
Յորեկ գիշեր զբաղած

- կը դիզէ շատ մարմնաւոր
Բարիքներ, օգուտ չեղած :
4. Թշուառ է նորա հոգին,
Սովամահ կը կորնչի .
Կ'անարգէ զգոհարն անգին
Խաբուելով անցաւորին :
5. Շքեղ փառք ծաղկի նման
Որ դարնան մէջ կը ծաղկի
Գոյնզղոյն, ամբարտաւան,
Հոտ անորոք կը տարածի :
6. Վայ, անոր գեղեցկութեան,
Շուտ կ'անցնի կ'անհետանայ,
Եւ անոր ամբարտաւան
Գահն աղբիւսի կը դառնայ :
7. Տխուր հոգիս, խոնարհէ,
Տես տէրունեան հրաման .
« Փրկութիւնդ վախով դործէ »,
Կը դռնէ հայրանման :
- Թ. ՄԵԼԻՔՈՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
ՏՄՈՐՆԻ
Կարին. Փետր. 8. 1872 :

ԽՈՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիստոնէութիւնը դեռ չեկած՝ շատ
քիչ հոգ կը տարուէր խուլ և համբ
մարդոց հանգստութեանն ու երջան-
կութեանը : Նախնի Հնդկաց օրէնքա-
դրութեանը նայելով, այս տեսակ ցա-
ւադար մարդոց արտօնութիւն տըր-
ուած չէր իրենց հայրենի ստացուածքը
ժառանգելու, թէպէտ այն ստաց-
ուածքը ժառանգողներէն կը պահան-
ջուէր, այն օրինաց համեմատ, յիշեալ
խեղճերը դարմանել և պահել : Արե-
ւելեան հին ազգերէն ոմանց մէջ խուլ
և համբ աղայք կը սպաննուէին՝ իբրեւ
անպիտան բեռներ իրենց ծնողացը
կամ կառավարութեան : Բայց Քրիս-
տոնէութեան բարերար ազդեցու-
թեանը ներքեւ մարդիկ սկսան դուրս
կարեկցութիւն ցուցնել այսպիսի ողոր-
մելուց, ջանալ զանոնք դաստիարա-
կելու, և ուրիշներուն հետ նշաննե-
րով խօսելու կերպեր սորվեցնելու ա-
նոնց : Քանի մը դար առաջ Պոնէթ
անուն Բենեդիկտեան արքեպիսկոպոս
մը հրատարակեց, որուն մէջ
մատուցներու նշաններով խօսելու
կերպ մը կը ցուցնէր զորինք հնարած
էր խուլ և համբը սորվեցնելու հա-

մար : Այս նշանները շատ նման էին
հիմա գործածուած մասնանիշ սյ-
րուբներին : Այն ժամանակէն ի վեր
Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ բարեհա-
լ և հանճարեղ անձանց շատերը ջանա-
ցին խուլ և համբներու ուսում՝ և դի-
տութիւն, միանգամայն իրենց դա-
ւարներն ուրիշներուն իմացնելու կեր-
պեր սորվեցնելու հնարքները կատարե-
լագործել : Այս ջանքերէն ստարգիւնքը
յառաջ եկաւ որ յիշեալ ցաւադար-
ներէն ոմանք ուսման և գիտութեան
մասին նշանաւոր եղան : Վերջի տա-
րիներուն մէջ խուլ և համբը դաս-
տիարակելու նոր և շատ յաջող կերպ
մը հնարուեցաւ, և կը կոչուի « Շըր-
թամբ խօսելու » գրութիւն : Այս
գրութեան համեմատ խուլ և համբ
աշակերտք, իրենց վարժապետին շըր-
թունքներուն նայելով և բառեր ար-
տասանելու համար անոնց այլեւայլ
շարժումներուն միտ դնելով կը սոր-
վին այն բառերը հասկնալ և զանոնք
ձեռքնել իրենց շըրթունքներովը, և
այնպէս դադափար յայտնել ուրիշնե-
րուն : Խուլ և համբը այս կերպը սոր-
վելով իրենց վարժապետներուն հետ
այնպէս դիւրաւ կրնան շըրթունքնե-
րու շարժումքը կենակցիլ, ինչպէս խօսիլ
կրցող մարդիկ իրարու հետ կը կեն-
ցաղալարին խօսքով : Խուլ և համբը
այս կերպով ըրած խօսակցութիւնը
բոլորովին տնձոյն է, բայց անոնք
համբ չեղող մարդոց ձայնիւ ըրած
խօսքերը կը հասկնան անոնց շըրթունք-
ներուն շարժումէն : Ամերիկայի Միա-
ցեալ Նահանգաց մէկ դպրոցին մէջ
խուլ և համբ աշակերտք իրենց վար-
ժապետներուն հետ այս եղանակաւ
կը կենակցին հասարակ խօսելէ քիչ
պակաս արագութեամբ և ազդուու-
թեամբ : Յիշեալ դպրոցին մէջ մեծ
յաջողութեամբ կը դաստիարակուին
խուլ և համբը բնախօսութեան, մտա-
ւոր փոխանակութեան և ուրիշ ա-
նոնց նման բարձր գիտութեանց մէջ :

Աւետարանի համար :

ՄԱՐՏ ԱՄԻՍԸ ՄԻՍ ՊԻՏԻ ՈՒՏԷ՝

Ամէն պահք պահող Քրիստոնեայ
ժողովուրդ վերնագրին միտքը աղէկ
կը հասկնայ, որ ըսել է թէ Մարտ ա-
միսը միս չուտեր, եթէ Մեծ պահոց
մէջ սկսելով Մեծ պահոց մէջ կը վեր-
ջանայ առանց միս, պանիր, կաթ,
են, ուտուելու : Պակարարանակ գիւղ
մ'էի, գիւղացիք իրենց մէջ խօսք
բացին վերնագրին խօսքովը : Ուրիշ-

ներալ պատասխանեցին թէ « Աստարի
Մարտ ամիսը միս պիտի չուտէ, քանզի
Մեծ պահոց մէջ կը սկսի ու Մեծ պա-
հոց մէջ կ'աւարտի » : Նոյն ատեն քո-
վերնին նստած ըլլալով պատասխա-
նեցի թէ, « Աստարի Մարտ ամիսը
որ միս, պանիր, կաթ և այլն ուտելէ
պիտի հրաժարի, արդեօք պիտի հրա-
ժարի նաև Տէրունական Սուրբ օրը
կտարելէ, ստախօսութենէ, հահոյու-
թիւններէ, գողութենէ, գինովու-
թիւններէ և ասոնց նման ուրիշ մեղ-
քերէ : Ձեր անցեալ տարուան փոր-
ձառութիւնը ինչ կը վկայէ. քանի մը
տեսակ կերակուրներէ ետ կենալով
մեղքերէ ալ ետ կեցա՞ք, և հաւանա-
կանութիւն կայ որ այս տարի ալ ետ
պիտի կենաք » : Պատասխանեցին թէ
« Արդարեւ անցեալ տարիներ ուտիքի
կերակուրներէ ետ կեցանք, և այս
Մեծ պահոց մէջ ալ ետ պիտի կենանք,
բայց մեղքերէ ետ չկեցանք և հաւա-
նական չէ թէ ետ պիտի կենանք » :
« Ուրեմն », ըսի, « պարապ տեղը յոգ-
նեցաք և պիտի յոգնիք » :

Այս պատմութիւնը մեզ հետեւեալ
մեծ ճշմարտութեանց կ'առաջնորդէ :
Աշխարհք և անոր լեցունութիւնը
ստեղծող Ամենակարող էակը ոչ թէ
կերակուրներէ, այլ սիրտը ու բոլոր
մարդը պղծող մեղքերէն ետ կենալ
պատուիրած է (Մատթ. ԺԵ. 16—20,
Մարկ. Է. 17—23 բաղդատէ Ա.
Տիմ. Դ. 1—5 ին հետ) : Բայց ամ-
սոս որ մարդիկ առ հասարակ փոխա-
նակ մեղքէ ետ կենալու, և սուրբ
կեանք մը անցնելու, կրօնական թե-
թեւ գործեր — բարի գործեր կա-
տարելով ետ չկեցած մեղքերուն վճարք
մը տալ աւելի նախապատիւ սեպած
են : Կրօնական թեթեւ գործեր ըսի,
քանզի պահք պահելով միսի տեղ լու-
բիա, պանիրի տեղ ձիթապատուղ ու-
տելը թեթեւ և դիւրին գործ է. բայց
սրտին և կենցաղավարութեան մեղք
կիրքերը զսպելը դիւրին և թեթեւ
գործ չէ : Արդեօք սրտից գաղաղիք
քննող Ամենագէտ և Ամենասուրբ է-
ակը այդպիսի վճարքները իբրեւ մե-
ղաց հատուցում կ'ընդունի. ոչ ա-
պաքէն մեղաւորին արդարացումը և
փրկութիւնը ոչ թէ գործքով վճարք

հաստուցանելով է, այլ Տէր Յիսուս Քրիստոսի քաւարար արեան արդիւնքը և ձրի շնորհք է: Ինչու որ ամէնքը մեզք գործեցին և Աստուծոյ փառքէն պակասած են. և անոր շնորհքով ձրի կ'արդարանան Յիսուս Քրիստոսով եղած փրկութեամբ. որ զանիկա առաջնաց սահմանեց Աստուծոյ հաւատքով քաւութիւն ըլլալ անոր արիւնովը Աստուծոյ երկայնմտութեան ատենները առաջնաց գործուած մեղքերուն թողութիւն տալովը. . . որ ինքը արդար ըլլայ և արդարացնէ Յիսուսի հաւատքէն եղողը» (Հռովմ. Գ. 23—26): «Ու անոր Որդւոյն Յիսուս Քրիստոսի արիւնը մեզ ամէն մեղքէ կը սրբէ» (Ա. Յովհ. Ա. 7. Եփես. Ա. 7. Կող. Ա. 14. Եբր. Թ. 12—14. Ա. Պետր. Ա. 18, 19):

Ուրեմն աս փրկարար ճշմարտութիւնը մեր սրտին ու վարուց վրայ հաստատ պահելու ջանք ընենք. մեր հպարտ սրտէն ելած մեղսախառն գործերուն վրայ առանց յոյս դնելու, խոնարհաբար իբրեւ շնորհք ընդունինք Տէր Յիսուս Քրիստոսի ձրի փրկութիւնը: Ինչ քաղցր ձայն, Շնորհք, Շնորհք, ձրի փրկութիւն:

Պիլէհիկ 8 Ապր. 1872.

Մ. Տ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Աւետարանի համար:

ԲԱՂԷՇԷՆ ՆԱՄՍԿ ՄԸ

Հայրենիք իւր Տէրորդ թուոյ մէջ կը բողոքէ վաղարշակեալու Տէր Գեորգին դէմ, թէ այն անձը Պէպէքի դպրոցին մէջ ձուլուած և մարդուած Բողոքական մընէ, կարկինական է, Վոլթէրական և Բուսոյեան է: Թէև կարապետ վարժապետ որ հիմա քահանայ է՝ Պէպէքի դպրոցը մտնելէն առաջ Մշու սուրբ կարապետի վանուց դպրոցին մէջ ձուլուեր և մարդուեր է:

Շատերուն յայտնի է որ բաւական Հայ երիտասարդք մտած են Պէպէքի դպրոցը, և սյդ վարժապետէն աւելի ժամանակ հոն ուսած են. և անկէ աւելի ձուլուած են: Անոնց շատերը դեռ այսօր ազգին զանազան գործերուն մէջ պաշտօն կը վարեն, մինչև առաջնորդութեան և եպիսկոպոսութեան աստիճանի բարձրացած են: Եթէ կարապետ վարժապետ պիտի դատապարտուի, անոնց դատապարտութիւնն աւելի աններելի պէտք է

ըլլալ: Եթէ Հայոց եկեղեցականաց մտղուելու և շարմաղուելու ատենը եկած է, գլխէն պէտք է սկսուի, ոչ թէ ոտքէն:

Մարդ զարմանքով կը լեցուի այս բանին վրայ. քանի որ Վոլթէր Գաղիացի Պապական ուրացաւ Աստուծոյ և թիւնը և անոր կամոյց յայտնութիւնը, ինչ յարմարութիւնով կը պատկանի Բողոքականութեան, անանկ որ ով որ Բողոքական ըլլայ՝ Վոլթէրական եղած է հասկնալու է: Գիտենք որ ասկէ իբր 30 տարի առաջ դեռ մեր ազգը քիչ հմտութիւն ունէր թէ Բողոքականք ինչ մեծ անձնուրացութեամբ ձեռք զարկած են Աւետարանի օրհնեալ և փրկարար գիտութիւնը տարբեր տարբեր ազգերու մէջ տարածելու: Պապականաց անխիղճ զրպարտութիւններէն թելադրուած համոզուած էին թէ Բողոքականութիւնը ուրիշ բան չէ այլ սոսկ անհաւատութիւն: Պապականք տեսնելով որ Բողոքականութեան տարածուելը պիտի կործանէ իրենց շատ ժամանակէ ի վեր կառուցած չէնքը Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, ուստի Հայոց գիտնականներուն և պատուաւոր եկեղեցականներուն կրօնական նախանձը շարժելով հրապուրեցին իրենց կողմը, իրենք հեռու կեցան որ հասարակութիւնը չխրտի, և ատոնք իրենց գործիք և բերան ընելով սկսեցին աղտոտել և արատաւորել Բողոքականութիւնը: Այս եղելութեան աւելի հրմուտ են անոնք որ այն ժամանակը Պօլիս էին և կը կարդային մանր մանր տետրակներ Բողոքականաց դէմ գրուած, Հայաստան անունով խափանեալ լրագիրը, և յաճախ կը լսէին Պատրիարքաց և Առաջնորդաց քարոզները:

Ով տարաւ հասոյց այս գաղափարը Հայաստանի ներքին կողմը թէ Բողոքականութիւնը Վոլթէրականութիւն է. Պապականաց պաշտօնեաները: Ասոնց Բողոքականութեան դէմքին վրայ անողորմ ձեռքերով ծեփած ծեփը դեռ շատ ժամանակի կարօտ է որ մաքրուի, և Հայերն իբրեւ ճշմարիտ քրիստոնեայ ճանչնան զԲողոքականները, ինչպէս կը ճանչնան զՊապականները և զՅոյներ:

Կարնոյ ժողովուրդը հիմա ալ Բողոքականաց ֆարսանք կը կանչէ, որ ըստ անոնց կարծեաց անհաւատ ըսել է: Աս ալ Հռոմայ եկեղեցւոյն բարոյականութեան նշաններէն մէկն է: Այդ եկեղեցւոյն Պապականները Հայոց եկեղեցւոյն մէջ իրենց բազմամեայ ժա-

մանակաւ առաջ սպրդեցուցած սկզբունքը իբր Հայոց կրօնից սեպհական հիմունք կլցնել տալով Հայերուն, անյագ սարդի նման ամէն կողմանէ բոլոր ջանքով ամրացնելու աշխատած են անոր չուանները հաստապինդ ընելու, որ բողոքականաց ձեռքերուն մէջ գտնուած երկու բերնէ սրուած սուսերը տկարանայ զանոնք կտրելու: Այդ պարանները հարկաւոր տարիներ առաջ գործածուած են. Պապականաց յոյսը այդ չուաններով Հայոց եկեղեցին տանել Հռոմայ գահին հետ կապել է:

Երբ Հայոց կաթողիկոսներէն վէճ, կռիւ և թշնամութիւն կը ծագէր Ունիթորներուն դէմ, անոնք ինչ յոյսով կը շարունակէին Հայոց մէջ աշխատիլ: Անոնց յոյսը իրենց դրութեանը վրայ էր որ մտած էր Հայոց մէջ, Անոնք զայրացած Հայերուն կը քարոզէին քահանայութիւն, պատարագի քաւութիւն, կը քարոզէին եկեղեցի, որպէս զի օր ըլլայ որ պատահութիւն ունենան եկեղեցւոյ գլուխ քարոզելու զՊապը: Կը քարոզէին քահանայութեան կարգին մեծագէտ, որպէս զի օր ըլլայ որ քահանայութիւնը Հռոմայ քահանայապետին կարօտ ըլլային զգան: Կը ջանային Հայերն աւելի ջերմեանդ ընել հաւատալու մեռելոց համար ողորմութիւն և պատարագ ընել տալ. որչափ որ այդ բաները ամուր կը հաստատուէին՝ քաւարանի վարդապետութեան չուանները ամրապինդ կ'ըլլային, առանց քաւարան Հայոց քարոզելու: Հայերէն կարճատես եղողները կ'ուրախանային որ Պապականք մեծ փառստեղծ կաթողիկոսին՝ Գրիգոր Լուսաւորչի հարազատ յաջորդը, և Լուսաւորչին ալ թաղէոսի յաջորդը ըլլալը կը հաստատուէին: Կիսատես Հայեր չէին հասկնար թէ ատիկա Պապին՝ Պետրոսի յաջորդ, և Պետրոսի ալ Քրիստոսի յաջորդ ըլլալը հաստատուելու գաղափար ճամբայ մընէ: Անոնք կը ջանային կրթել զՀայերը որ մեծ պատիւ տան քահանայից ու ըսել «Ոտք քահանայից գլուխ թագաւորաց է»: Վասն զի գիտէին որ մինչև երբ ըլլայ քահանայից և կուսակրօնից ձեռքով Հայոց ազգ պիտի ընդգրկէ Պապին աթոռը: Գիտէին փորձով թէ, եթէ քահանաներ շատնան, զօրանան և զրաւեն Հայոց ազգը, Հռոմայ գահին ծառայութիւնը ըրած կ'ըլլան. իսկ եթէ անոնք անհաւատ ըլլան, անատեն անհոգ պիտի ըլլան կրօնքի վրայ և անոնց անհոգութիւնով Հայոց ժողովուրդը պիտի յարկ իրենց, այսինքն՝ Պապականաց: Ուստի որչափ Հայոց

Եկեղեցականք բարկանան, անիծեն և դատապարտեն Հռոմի Պապը, իբրեւ օրհնութիւն և գովութիւն կը սեպուի Պապին. ան գիտէ որ անոնք իր արբանեակներն են, իր կտրած թռչակով կ'ապրին և իր յօրինած կանոններով կը վարուին: Բողոքականք եթէ ազօթք ալ ընեն, կը զայրանայ: Մարտի և Յակոբիկեան Ասորիք Պապականութեան թակարթին մէջ անզօր մեղուկի նման շատոնց խեղդուած և արիւննին ալ ցամքած է:

Բայց Հայերը ժիր մեղուի նման երբեմն երբեմն կը ցնցին և փորձ կը փորձեն սարգի ոստայնը կարելու և ազատուելու, սակայն Պապը ոստայնանկին թեւերը աւելի զօրացնելու կը ջանայ: Ըսել կ'ուզեմ կուսակցութիւն, քահանայութիւն, պաշտօն, պատարագ մեռելոց հոգիներուն և կենդանեաց համար, աւելի տօն օրեր, ուխտագնացութիւնք, Լուսաւորչէն Հայոց կաթողիկոսաց վրայ եկած հասած անընդհատ յաջորդութիւն, և ընտանեան Հայոց եկեղեցւոյն մէջ աւելի հաստատութիւն դանելուն կը ջանայ:

(Պէտէ շարունակուի)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայ. 5 ըստ Յունաց, եւ Մայիս 15 ըստ Լուս. 1872:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Մայիսի 5 ին (ըստ Յունաց Ապր. 23) Կիրակի օրը Պուլկարաց Եկեղեցւոյ Պաշտօնի Պուլկար եկեղեցւոյն մէջ հրապարակաւ իմացուց թէ ասկէ առաջ քանի մը Պուլկար Եպիսկոպոսներու գէմ Յունաց Պատրիարքին կարգացած բանադրանքն ապօրինաւոր և ոչինչ էր, ուստի և զանոնք նորէն իրենց նախկին պաշտօններու մէջ հաստատեց: Միւս կողմանէ Յունաց Սինոտը նոյն իսկ Եկեղեցւոյ բանադրանաց արժանի հրատարակեց, բայց այս եկեղեցական պատժոյն վճիռը թողուց Սինոտին մէկ ուրիշ նիստին ուր Երուսաղէմի, Անտիօքայ և Ալեքսանդրիոյ Պատրիարքները ալ ներկայ պիտի գտնուին:

— Երկուշաբթի օրը Հռովմէական Հայոց թէ Հասունեան եւ թէ Հակահասունեաններուն երեւելիները Բ. Գիւրը կանչուելով տեղեկութիւն տրուեցաւ իրենց թէ Կառավարութիւնը որոշած է Գերապոյճաւ Հասունեանն ալ եւ իբրեւ իրենց Պատրիարքը չճանչնալ եւ թէ հրաման տրուած է իրենց որ ըստ վաղեմի սովորութեան նոր Պատրիարք մ'ընտրեն:

— Լէվանթ Հէրալտ կ'ըսէ թէ Ոստիկանութիւնը մօտերս խումբ մը մարդիկ բռնած է, որոնք շատ ճարտարութեամբ շինուած կեղծ մէծիայէններ տարածելու ետեւէ էին:

— Անտիօքէն եկած նամակները լուր կուտան թէ յիշեալ քաղքին մօտերը երկրաշարժի թեթիւ ցնցումներ դեռ ևս կը զգացուին: Առջի սաստիկ ցնցումներուն մէկէն ետքը քաղքին բոլորովը տեղ տեղ երկրին մէջ խռոչներ բացուելով բաւական քանակութեամբ դեղնագոյն մոխիր մը դուրս տուին որմէ դեռ ծածկուած են դաշտերը, Մեռած մարմիններ աւերակներուն տակէն դեռ կը հանուին, և հանուած մեռելներուն թիւը մինչեւ ցարդ 1000ի կը հասնի:

— Թէհրանի պաշտօնական լրագրին խօսքին նայելով, Պարսից Շահն առաջիկայ Օգոստոս ամսուն մէջ Բեդրսպուրկ, Պէրլին, Լոնտոն և Բարիզ այցելութիւն ընելով Կոստանդնուպօլիս պիտի գայ, և անկէ նորէն իր երկիրը պիտի դառնայ:

ԵՒՐՈՊԱ

Սպանիոյ առջի թագաւորներուն ցեղէն եղող Տօն Քարլօսի կուսակիցները մօտերս սկսած են փորձ փորձել յիշեալ երկրին այժմու Կառավարութիւնը բռնութեամբ կործանելու: Աստիք 10 կամ 15 հազար հօգիէ բաղկացեալ բանակ մը կազմած էին Սպանիոյ հիւսիսային կողմերը, բայց առաջին կռուոյն մէջ որ Կառավարութեան զօրքին հետ ըրին՝ յաղթուեցան. անոնց մէկ մասը դերի ինկաւ, մնացածներն ալ ցրուեցան, և Տօն Քարլօս Գաղիա փախաւ:

— Գերմանիոյ Կայսրը իր առաջին պաշտօնէին Պրիւսիայի իշխանին թոյլտուութիւն չնորհեց երկայն ժամանակ իր պաշտօնին զբաղումներէն դադարելու մարմնոյն սկարութեանը պատճառաւ:

— Աւետարների այս տարուան չորրորդ թուոյն մէջ յիշուեցաւ թէ Ամերիկայի լրագիրներէն մէկուն (Նիւ Եօքք Հէրալտի) խմբագիրն իր ծախիւքը մարդիկ զրկած էր Ափրիկէի ներքին կողմերը երևելի Միսիսնար ճամբորդը

Տր. Լիվինկսթըն փնտռելու, որուն վրայ երկայն ժամանակէ ի վեր ստոյգ լուր մը առնուած չէր: Հիմա Ափրիկէի արևելեան ծովեզերքը գտնուող Չանդիպար կոչուած երկրէն տեղեկութիւն կը տրուի թէ, վերոյիշեալ Խըմբագիրն զրկած մարդիկը զՏր. Լիվինկսթըն գտած են ողջ և առողջ: Չանդիպարէն իբր 40 օրուան ճամբայ հեռու գտնուող տեղ մը:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Այլեայլ տեղերէ Աւետարներ տպարարողներէն կը խնդրուի որ որչափ որ կարելի է որոշ կարգացուելու գրով ցուցնեն մեզի տեղերուն և անձներուն անունները որոնց Աւետարներ պիտի զրկուի: Անցեալ շաբթու մէջ երկու նամակ ընդունեցանք ուր նոր բաժանորդաց անուններ իմաց կը տրուին, բայց մէկուն մէջ յիշուած չէ թէ լրագրիչները ուր պիտի զրկուին, իսկ միւսին մէջ տեղեւոյն անունը չի կարգացուիր: Յայտնի է թէ լրագիր չի կրնար զրկուիլ երբ զրկուելու տեղը ցուցուած չէ:

Երբեմն Աւետարների գործակալք իրենց արդէն գտած բաժանորդներուն թուէն աւելի լրագիր կ'ապագրեն: Այսպէս կ'ընեն յուսարով թէ նոր բաժանորդներ պիտի դառնան: Այսպիսի անձինքներէ կը խնդրենք որ երբ իրենց յոյսը չի կատարուիր, մեզի իմացնեն, Աւետարների այն օրինակներն ալ որ իրենց ձեռքը կը մնան աւելորդ, անփաստ պահեն՝ ի լինել հարկի մեղի դարձնելու համար:

ՇՈՒԿԱՅԻ ԳԻՆԵՐ

		Չուրուշ
Յորեն կարծր Բումէլի	բոլոր	28—34
» » Անաստու	»	26—29
» կակուղ Բումէլի	»	26—30
Բամբակ, Կէյվէ	օխ	40—44 1/2
» Առանա	»	9 1/2—10
Թիֆթիլ Էնկիւրիւ	»	36—45
ձեռքի	»	17—21
Բուրդ, Անաստու լուացուած	»	17—18 1/2
» » չլուացուած	»	14—13
» Բումէլի լուացուած	»	18—19
» » չլուացուած	»	12—13 1/2

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻՍՍՈՐԱՐԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԵՆ Խմբագիր Ե. Պիւս:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ Զագմագըրա փողոց, Յակոբեան Խան Թիւ 13